

Notat om hvordan arbejdet med at kvalificere en beslutning om kommaregler i den ny udgave af RO kan gennemføres i de kommende år

4. april 2016

Notatet er baseret på drøftelser i bestyrelsen og i fagrådet for retskrivning.

Notatet tager udgangspunkt i den debat der har været om kommareglerne i Retskrivningsordbogen sammenholdt med nævnets økonomiske situation: Nævnets bevilling for 2016ff er blevet beskåret med 500.000 kr. ud over de officielt udmeldte besparelser. Nævnets økonomi og bemanning skal derfor under alle omstændigheder tilpasses de kommende års bevillinger. Heldigvis kan situationen lige nu klares med naturlig afgang, men det betyder at nævnet foreløbig kommer til at mangle ca. 1½ stilling. På baggrund af en sådan beskæring kan det konstateres at der ikke er ret mange resurser til rådighed i den nærmeste fremtid, og at kommaundersøgelser for interne midler må prioriteres i forhold til de andre arbejdsopgaver.

Det er udgangspunktet for dette notat at der anlægges en mere langsigtet strategi der kan skabe grundlag for at vurdere om og i givet fald hvordan kommareglerne kan revideres. Dette vil senest ske når den næste Retskrivningsordbog (elektronisk eller også trykt) skal udkomme (formentlig 2022).

På grund af de begrænsede resurser og på grund af forventningerne om at nævnet behandler sagen i forlængelse af den store offentlige interesse i efteråret 2015, var der enighed om at give prioritet til undersøgelser som kan afsluttes i 2016, enten fordi de allerede er tæt på afslutning eller kan færdiggøres for få midler, og at det dernæst prioriteres at foretage undersøgelser der ligger i forlængelse af andre undersøgelser som nævnet i forvejen har planlagt. Fx kan en undersøgelse af kommaterering i danske stile til studentereksamen kombineres med en allerede planlagt undersøgelse af syntaksproblemer i det samme materiale. Siden kan der søges om midler til yderligere undersøgelser i forbindelse med forhandlinger om rammeaftaler med ministeriet, eller der kan opnås ekstern finansiering af et større batteri af undersøgelser.

En række undersøgelser er allerede afsluttet i 2015 og kan derfor indgå i en rapportering om det samlede undersøgelseskompleks.

1. Undersøgelser afsluttet i 2015

Undersøgelse af indkomne kommaspørgsmål til Sprognævnet

I perioden 1.2.2015 til 1.5.2015, dvs. over 3 måneder, har nævnet registreret indkomne kommaspørgsmål for at analysere og klassificere dem efter hvilke paragraffer de vedrører. Analysen giver et billede af hvilke kommaproblemer bevidste sprogbrugere som opsøger nævnets rådgivning, løber ind i. Undersøgelsen er gennemført af Ole Ravnholt og Katrine Støiholm og omfatter 116 kommaspørgsmål modtaget i svartelefonen af skiftende medarbejdere.

Spørgsmålene dækker stort set alle kommaparagraffer i Retskrivningsordbogen 2012, både dem der behandler kommaer ved ledsætninger og andre typer af kommaer. 84 af de 116 spørgsmål knytter sig til komma i forbindelse med afgrænsning af ledsætninger, dvs. § 49 - § 50. Af disse vedrører 50, dvs. 43 %, tegnsætning ved brug af startkommaer, og 32, dvs. 38 %, tegnsætning uden brug af startkomma.

I 34 tilfælde vedrører spørgsmålene andre typer af kommaer, eller det kunne ikke afgøres hvilket kommasystem spørgsmålet skulle tilordnes.

Fordelingen bekræfter endvidere de ansattes formodning om at der især blev stillet spørgsmål til følgende tre områder:

§ 47:

7 spørgsmål vedrørende § 47.2 (apposition)

8 spørgsmål vedrørende § 47.4 (forklarende og præciserende tilføjelser).

§ 49:

14 spørgsmål vedrørende § 49.1.a (eksempler der kun har mulighed for slutkomma)

19 spørgsmål vedrørende § 49.1.b (eksempler der kun har mulighed for startkomma)

§ 50:

8 spørgsmål vedrørende § 50.3 (om placering af startkomma foran adverbial).

Artikler om kommaproblemer

Der er i 2015 udgivet 2 analyser af kommaproblemer af hhv. Ole Ravnholt og Jørgen Schack/Christian Becker-Christensen. Ole Ravnholts artikel argumenterer for hvordan man kan lempe kommareglerne så det danske regelsæt i højere grad kommer til at harmonere med de regelsæt vi kender fra bl.a. Sverige. Jørgen Schack/Christian Becker-Christensen opstiller en række operationelle kriterier for placeringen af startkommaet foran præposition og adverbial.

- Ravnholt, Ole (2015). Slip kommaerne fri, det er forår. I: Schoonderbeek Hansen, Inger & Hougaard, Tina Thode (red.). *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog 15*, (s. 321-342). (http://muds.dk/rapporter/MUDS_15.pdf)
- Schack, Jørgen & Becker-Christensen, Christian (2015). Ord og ordforbindelser, som "hører nøje sammen med en efterfølgende ledsætning". Om startkommaets placering i henhold til Retskrivningsordbogens § 50.1 og 50.3. I: Duncker, Dorthe, Jensen, Eva Skaftø & Ravnholt, Ole: *Rette ord. Festskrift til Sabine Kirchmeier-Andersen i anledning af 60-årsdagen*. (s. 49-72). Frederiksberg: Dansk Sprognævn.

Speciale om komma

Hertil kommer Sara Kohls speciale i dansk om holdninger til kommaer som blev bedømt i begyndelsen af 2015.

- Kohl, Sara Camilla Lønskov (2014): Kommer det an på et komma? Et empirisk studie af bevidste og underbevidste holdninger til kommatering blandt ”gode og sikre sprogbrugere”. 17. december 2014. (<http://læsbart.dk/wp-content/uploads/2015/02/komma.pdf>)

2. Undersøgelser og andre tiltag i 2016

Undersøgelse af lærbathed med og uden startkomma

Undersøgelsen gennemføres af stud.mag. Katrine Støiholm i forbindelse med hendes speciale. Katrine har Mads Poulsen, Audiologopædi, KU, som vejleder og skriver med sparring fra medarbejdere på Sprognævnet. Det undersøges om grundigere undervisning i ledsætninger har en effekt på elevernes evne til at sætte de relevante kommaer.

Indsamling af erfaringer med engelske og nordiske kommaregler

Undersøgelsen gennemføres i tilknytning til Katrine Støiholms speciale, idet nævnets medarbejdere vil være behjælpelige med at skaffe det nødvendige materiale, og Katrine vil sammenskrive resultaterne i et notat.

Kommatemaer til speciale- og ph.d.-afhandlinger på nævnets hjemmeside.

Nævnet har tidligere overvejet at annoncere speciale- og ph.d.-projektemner på hjemmesiden og har allerede en fast praksis med at give studerende mulighed for at skrive speciale med tilknytning til nævnet. Nogle af de nedenfor foreslåede kommaundersøgelser kunne blive udbudt i den sammenhæng.

3. Undersøgelser som kan gennemføres i tilknytning til allerede igangværende projekter i løbet af 2016 og de efterfølgende år

Analyse af kommatering i elevtekster fra afgangsprøven i dansk, skriftlig fremstilling i gymnasieskolen: hhx, htx, hf, og stx

Stilene indsamles elektronisk, og det var i forvejen planen at undersøge syntaksen i dem. Det er derfor oplagt også at inddrage tegnsætning i analysen af gymnasieelevernes forståelse af sætningskomplekser. Analysen kan evt. kombineres med en undersøgelse af rettepraksis hos lærerne.

Analyse af kommaprøven i folkeskolens afgangsprøve i retskrivning

Folkeskolens afgangsprøve i retskrivning består af flere mindre delprøver, herunder bl.a. en udfyldningsdiktat, en tekstdiktat og en kommaprøve. Prøverne afleveres elektronisk fra 2016, og det vil derfor være muligt at få adgang til et meget stort og komplet materiale der også involverer tegnsætning.

4. Undersøgelser som kan gennemføres hvis der opnås tilsagn om supplerende midler fra 2016 og i de efterfølgende år:

Undersøgelse af læsbarhed med og uden startkomma

Denne undersøgelse kræver kompetence i psykolingvistik, læseforskning og kendskab til eksperimenter med eyetracking for at kunne måle læsehastighed mv. Institutet har i nogen grad denne kompetence, men den skal i givet fald suppleres med frikøb eller tilkøb. Der skal findes et stort antal forsøgspersoner hvis der skal kunne konkluderes noget som kan være relevant for en beslutning. Der kunne evt. iværksættes et ph.d.-projekt i samarbejde med Center for Læseforskning (Mads Poulsen). Der bør være en god spredning blandt informanterne mht. alder, geografi og social og sproglig baggrund.

Undersøgelse af hvad der er den faktiske norm i tekster fra forskellige institutioner.

Denne undersøgelse knyttes an til analysen af elevtekster i gymnasieskolen og undersøger holdninger til kommatering udledt af lærernes rettepraksis. Analysen af elevteksterne skal suppleres med eksempler på rettede tekster og interviews med de personer som retter teksterne.

Analyse af kommatering i normprøver fra Københavns Universitet

Igennem årene har prøverne både indeholdt tegnsætning med og uden startkomma, og de rettede prøver indeholder markering af forkert satte, korrekt satte og manglende kommaer, så dele af undersøgelsen kan foretages automatisk. Der skal udarbejdes en registreringsmetode og et analyseapparat, fx i stil med den undersøgelse Ole Ravnholt og Katrine Støiholm har lavet.

5. Forslag til fremtidig strategi

De forskellige undersøgelser indgår i nævnets samlede forskning og bliver fulgt tæt af medarbejderne generelt og af retskrivningsredaktionen og fagrådet for retskrivning. Der vil være fokus på at samordne analysemetoder således at undersøgelserne bliver sammenlignelige og bedre kan komplettere hinanden.

Resultaterne af den samlede mængde af undersøgelser vil kunne danne grundlag for en vurdering af om kommareglerne skal revideres, og en evt. revision vil kunne fremlægges i forbindelse med udgivelsen af en ny udgave af Retskrivningsordbogen. Revisioner vil således til sin tid skulle behandles efter de almindelige regler om principielle ændringer både i Repræsentantskabet og bestyrelsen.